

Аабыы уруогун технологической картата.

Кылааһа: 2 кылаас

Уруогу ыытар учууталлар: Колесова Ульяна Николаевна

Уруок тиэмэтэ: Леонид Андреевич Попов «Туллук» хоһооно

Уруок кинигэтэ: 2 кылаас «Төрөөбүт саңабыт» аабыы учебнига

Уруокка туттуллар көрдөрөр-иһитиннэрэр тэриллэр: компьютер, проектор, докуменкамера.

Сыала уонна педагогической сорукутара:

- бөлөххө үлэлиир дьобуру сайыннарыы;
- бэйэ-бэйэни болһойон истэргэ, санааны аһаһастык этэргэ иитии;
- толкуйдуур, ырытар, кэтээн көрөр дьобурдарын саңаны билэргэ туһаныы;
- төрөөбүт дойдуну кэрэ кэстүүлэригэр харыстабылы иңэрии.

<p>Тустаах кууруһун түмүгэ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ аабыы сүрүн үөрүйэхтэрин баһылыыр; ✓ айымныы араас көрүнүн болһойон истэр; ✓ аахпыт уус-уран айымныытын суруйааччытын аатын уонна көрүнүн болһойор үөрүйэхтээх; ✓ чопчу тиэмэҕэ араас көрүннээх суругунан айар үлэни толорор.
<p>Үөрэх сатабылларын сайыннарар түмүгэ.</p>	<p>Ытык өйдөбүллэрин үөрэнээччигэ иңэрии сатабыла:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ киһи сайдыылаах уонна ситиһилээх буоларыгар төрөөбүт тылынан аабыы суолтатын өйдүүр; ✓ тулалыыр эйгэ туһунан билии-көрүү аабыы көмөтүнэн кэңириин өйдүүр; <p>Бэйэни салайынар-дьаһанар сатабыл:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ уус-уран айымныылар уратыларын, тизкис уус-уран ньымаларын ырытарга эрчиллэр, кэпсиригэ туһанар; ✓ ойуулуур-дьүһүннүүр тыллар суолталарын быһаарыылаах тылдыттан булан туһанар; <p>Билэр-көрөр сатабыл. Сүрүн үөрэнэр сатабыл.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ уруокка бэриллибит соруудабынан араас информационнай эйгэ кыабын талар, туһанар; ✓ уус-уран айымныыны ырытыы кэмигэр бодоруһуу сиэрин тутуһан, биригэ үлэлиир кыахтанар; ✓ бэриллибит тиэмэҕэ санаатын сааһылаан этэр, суруйар. <p>Бодоруһар сатабыл:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ биригэ үөрэнэр оболорун кытта айымныылаах алтыһыыга кэбэстэстик кириэр, таһаарыылаахтык, көдүүстээхтик үлэлиир үөрүйэхтэнэр; ✓ кэпсэтии уратытын өйдүүр, табан кэпсэтэр. Кэпсэтэр киһитин убаастыыр, сэңээрэр, болһомтотун тардар, кэрэхситэр, көбүлүүр сатабылы табан туһанар.
<p>Үөрэтии көрүннэрэ, ньымалара</p>	<p>Бөлөбүнэн, индивидуальной.</p>

Үөрэтии сүрүн ис хоһооно:

Уруок этаптара	Ытык өйдөбүллэри инэри түмүгэ (личностные результаты)	Бэйэни салайынар- дыһанар сатабыл (регулятивные действия)	Билэр-көрөр сатабыл. Сүрүн үөрэнэр сатабыл (познавательные действия)	Бодоруһар сатабыл (коммуникативные действия)
<p>1. тэрээһин чааһа. -Оболор уруокка бэлэмнэрин бэрэбиэркэлээһин. - Үтүө күнүнэн. Бүгүндү уруокпутугар ыалдыттар кэллилэр.</p> <p>2. Умсугутуу, угуйуу. - өс хөһөөннорун ситэрэн этии:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Абыһах тыл минньигэс, элбэх тыл сымсах. 2. Киһи тыла – ох. 3. Балык ыамнаах, киһи күннээх. 4. Көрдөөбүт көмүһү булар. 5. Йуурдаах куобах охтубат, дьоонноох киһи быстыбат. <p>- сомоһо домохтору ситэр:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Айахха киирбиччэ (толкуйдаабакка) 2. Атаһа сири билбэт буолбут (үөрбүт) 3. Булбутун муннун анныгар (көңөс) 4. Илиитэ салһаа (көмөлөс) <p>-таабырыны таай: Тиэргэним иһигэр үрүң түү мээчиктэр төкүнүһэ сылдыбаллар (туллук)</p> <p>2. Турукка киллэри. -Туллук туһунан билэбит дуо? -Билбэт буоллаһпытына хантан булуохпутун сөбүй? (оболор энциклопедияны туһаналлар)</p>	<p>Уруокка бэлэмн хонтуруолланар. Учугталы болһойон истэр.</p> <p>Ааһы уруогар өбүгэлэрин төрүт тылларын билэр сатабылларын сайыннарар.</p> <p>Тулалыыр эйгэ туһунан билии-көүү ааһы көмөтүнэн кэңиирин-дириңиирин өйдүүр.</p> <p>Айылһа уонна киһи бэйэ-бэйэлэрин кытта быстыспат ситимнээхтэрин өйдүү</p>	<p>Бэйэтин билиитин байытарыгар дьулуһар. Толкуйдуур дьобурун сайыннарар.</p> <p>-Тылын сайыннарар сыалы-соругу таба туруорунар. -тугу билэрин-билбэтин, тугу ситэри үөрэтиэхтээбин арааран өйдүүр.</p>	<p>Оһо учугталы кытта кэпсэтиигэ киирэн тылын байытар дьайымалын сайыннарар.</p> <p>Атын источниктартан бэйэтигэр сөптөөх матырыһаалы булуута,</p>	<p>Оһо этэр санаатын болһойон истэр уонна бэйэтэ тугу саныырын сааһылаан этинэр.</p> <p>-Бөлөххө үлэлэһэр, санааны толору этэр. -Кэпсэтэр кэмңэ бэйэ көрбүтүн, истибитин</p>

<p>Докуменкамеранан көрөллөр -Тугу биллибит? (оболор аабыылары)</p> <p>3. Тиэкиһи кытта үлэ. Оболор «Туллук» тиэкиһинэн үлэлииллэр. -бөлөһүнэн үлэ а) аабыы -тиэкиспит ис хоһоонун үчүгэйдик өйдөөтүгүт дуо?</p>	<p>үөрэнэр.</p> <p>Айымныы ис хоһоонун бэйэтин ис туругар чугастык ылыныыта, дорбоонноохтук аабыыта.</p>	<p>Обо өйүн-санаатын сааһыланарыгар уонна билиитин хаңатарыгар сыал-сорук туруорунарын ситиһии.</p>	<p>бэлиэтээһинэ.</p> <p>Обо былаанныыр дьобурун сайыннарар, салгыы дьарыгын-дьайыытын бэйэтэ оңостор оруолун өйдөөһүнэ.</p>	<p>сигилии сэхэргиир.</p> <p>Бииргэ үөрэнэр-алтыһар оболоругар убаастабыллаахтык сыһыаннаһыыта.</p>
<p>б) тиэкис ис хоһоонунан ыйыты толкуйдуубут</p>	<p>Тиэкис ис хоһоонунан ыйыты толкуйдуур.</p>	<p>Обо тиэкиһи болбомтолоохтук аабыыта, сөптөөх ыйытыыны толкуйдааһына.</p>	<p>Тиэкис ис хоһоонугар сөп түбэхэр эппиэти биэриитэ.</p>	<p>Обообо биэрбит ыйытыытыгар сөптөөх эппиэти биэрэллэрин ситиһэр уонна кэпсэтии сиэрин тутуһар.</p>
<p>в) тиэкискэ сорууда толкуйдуубут -Эн толкуйдаабыт соруудабың ханнык предмети кытта сибээстээх буолуо дии саныыгын?</p>	<p>Саха тылын предметин нөнүө төрөөбүт тыл сүмэтин иңэринэр.</p>	<p>Төрөөбүт дойду айылбатын кэрэтин тиэкистэн таба булан оболорго сөптөөх соруудабы биэрэр.</p>	<p>Төрөөбүт тыл баайын саңатыгар-иңэтигэр туттарга дьулуһар.</p>	
<p>4.Сынньалаң (туллук туһунан ырыаба хамсаныылар)</p> <p>5. Хоһоону ырытыы. -суруйааччылар мэтириэттэрэ (эһиги бу суруйааччылары</p>	<p>Музыкканан хамсаныыта.</p> <p>Саха биллиилээх</p>	<p>Өй- санаа атастаһыытыгар сатаан үлэлииргэ кыһаллар. Төрөөбүт дойду айылбатын кэрэтин</p>	<p>Инники уруоктарга үөрэппит билиитигэр олобулар.</p>	

<p>барыларын билэбит, кинилэр айымньыларын аахпыккыт) Бүгүн биһиги Л.А.Попов «Туллук» диэн хоһоонун аабыахпыт.</p> <p>-Леонид Андреевич Попов биографията</p> <p>-Туллук хоһоону аудиозаписька истии (Кушнир метода)</p> <p>- сорудах: хоһоону ааба олон билбэт тылларгытын аннынан тардың (добуур, аргыар, тумара, толон, быыра, быданым)</p> <p>-тылдытынан үлэ (дуоскаба проекторынан көрдөрүү -хоһоону ырытыы:</p> <p>1) Саас кэлэн иһэрин биһиэхэ аан бастаан ханнык көтөр биллэрэрий? Туллук – саас илдьитэ. Көтөрдөртөн аан бастаан кэлэр.</p> <p>2) Туллуку ким көрбүтэй? Ханна? Хайдах этилэрий?</p> <p>3) Хоһоон бастакы 4 строкатын искитигэр аабың эрэ. Ким дорбуччу аабан иһитиннэриэбэй? (Обо аабыыта)</p> <p>Ыйытыы: тобо добуурга туттарбатабыттан үөрбүтүй? (добуур диэн тылы тылдыттан булуу, ойуутун көрдөрүү, урут ас-үөл суох бириэмэтигэр силлэр этэ)</p> <p>4) аргыар – тылдыттан булаллар. Аны салгыы 4 строканы аабабыт. Ким аабан иһитиннэриэй?</p> <p>Ыйытыы: Тобо барарый, ханна</p>	<p>суруйааччыларын хаартысканан көрөн билиитэ уонна чопчу этиитэ.</p> <p>Төрөөбүт тыл-сайдар тыл буоларын итэбэйэр.</p> <p>Үөрэнээччи бэйэтин санаатын этэр.</p> <p>Строка аайы обо сүрүн санаатын быһаара үөрэнэр.</p>	<p>тиэкистэн таба булан оболорго сөптөөх сорудабы биэрэр.</p> <p>Болбойон истэр дыбурун сайыннарар Тыл барба баайа диричин өйдөөн билиитин хаңатарга дылуһар.</p> <p>Тиэкис тутулун, ис хоһоонун өйдөөн быһаарар.</p>	<p>Билбэт түгэнигэр атын матырыйааллары таба туһанар.</p> <p>Тулук туһунан билэр-көрөр дыбура сайдар Кэпсэтиигэ кыттыһар.</p> <p>-Аахпытыгар уонна тус уопутугар олобуран, тэңниир, ойуулуур, тиэксинэн үлэлиир. -Уус-уран айымньыны</p>	<p>Бииргэ үлэлиир оболорун кытта алтыһар.</p> <p>Кэпсэтэр кийитин истэр.</p> <p>-Кэпсэтиигэ истии култууратын тутуһар. Кэпсэтии сыалын-соругун, обо, учуутал этэр санаатын, кэпсэтии ис хоһоонун өйдүүр.</p> <p>Кэпсэтиини тобоостоохтук</p>
--	---	---	--	--

<p>барарый? (үөрүнэн сылдьар)</p> <p>5) Тумара, толон – тылдьыкка булаллар.</p> <p>Ыйытыы: Тоҕо туундараба тоңмокко, тумараба муммакка диэбитэ буолуой? (туундара туһунан) (түүтэ, өнө, көрүнэ,</p> <p>б) Быыра, быданым диэн тыллары тылдьыттан булаллар.</p> <p>Саха сирэ, быраһаай, саңа дойду, дорообо!</p> <p>Ыйытыы: тоҕо маннык этэрий? Кини Саха сиригэр тохтообот. Хоту барар.</p> <p>6. Сыаналаныы.</p> <p>- туох саңа арийыыны оңордугут? (хас этиилэрин аайы «тулук» ойуута сыһыарыллар.</p> <p>Бу курдук тулуктар үөрүнэн көтөллөр.</p> <p>7. Дьибэ үлэ.</p>	<p>Уруокка ылбыт билиитин чопчулуур.</p> <p>Тулук туһунан кэпсээн айан кэл.</p>	<p>Ойуулуур-дьүһүннүүр тыллар суолталарын быһаарылаах тылдьыттан булан туһанар.</p>	<p>ырытыы кэмигэр бодоруһуу сизэрин туһунан, бииргэ үлэлиир кыахтанар.</p> <p>Уопсай ыйытыыга хоруйдуурга, атын оҕо этэрин сатаан истэ үөрэнэргэ олук уурар.</p> <p>Уруокка тулук туһунан туох саңаны билбитин иһитиннэрэр, санаа атастаһар.</p>	<p>көбүлүүр, сабалыыр, түмүктүүр.</p> <p>Бөлөххө хайдах үлэлээбитин сыаналанар.</p>
---	---	---	--	---

Туллук

Мин биир сарсыарда бэрт эрдэ уһугуннум. Арай истибитим, таһырдыа туллук саңарар. Туллук – кэрэ чыычаах. Туллук – оҕо аймах доҕоро. Туллук – саас илдьитэ.

- Оо, туллук кэлбит, - диэн оҕонньордуун – эмээхсинниин, оҕолуун – уруулуун бары үөрэ этэллэр.

Туллук саас эрдэ кэлэр. Туллуктар үөрүнэн көтөллөр. От сыатын тоңсуйан сииллэр. Туллуктар хаарга атахтарын суолун хааллараллар.

Уһун кыһын кэнниттэн саас барахсан кэлэрэ үчүгэй даҕаны! Ити кэрэ кэми бастаан туллуктар абалар курдуктар.

До5уур* албын туһа5ар
Туттарбатым, до5оттоор,
Тунал-маңан халлааңца,
Туойа-ыллыгы көттүм бу!
Маңан хаары кытары
Бааралаһан барабын,
Аргыар* тыалы кытары
Аргыстаһан ылабын...

Туундара5а тоңмокко,
Тумара5а* муммакка,
Толон* са5а бэйэкэм
Туналыйан истэ5им...
Былыттары быыһынан
Быыра* охтуу быданним*.
Саха сирэ, быраһаай,
Саңа дойду, дорообо!

Леонид Андреевич Попов